

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра Теорії спорту та фізичної культури

Бріскін Ю.А.

**ПРОБЛЕМИ ОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ СУЧАСНОСТІ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Лекція з навчальної дисципліни
«Олімпійський спорт»

Тема 8. Проблеми олімпійського спорту сучасності та перспективи їх вирішення

1. Проблемні запитання і суперечності, які існують в олімпійському русі в останні роки.
2. Комерціалізація олімпійського спорту.
3. Бойкоти Олімпійських ігор.
4. Боротьба з апартеїдом у спорті.
5. Боротьба із застосуванням допінгу в спорті.
6. Олімпійський спорт і політика.
7. Проблеми участі країн-агресорів в Олімпійських іграх.

1. Проблемні запитання і суперечності, які існують в олімпійському русі в останні роки

Сучасний ОС давно вже вийшов за рамки інтересів певної групи людей і організацій, зацікавлених тільки у розвитку спорту. Учасниками олімпійського руху є сьогодні дуже різні категорії осіб – державні й політичні діячі, представники різноманітних комерційних структур, спортивних федерацій, національних і регіональних об'єднань олімпійського спорту та інші. Їх діяльність призвела до того, що в останні роки система ОС зазнала значних змін, які торкнулися його соціально-економічних, організаційних, правових, політичних аспектів.

За минулі 10-15 років у міжнародному олімпійському русі відбулися серйозні процеси і зміни, які вплинули на його спрямованість і на характер ОІ. Це, насамперед, бойкот Національними олімпійськими комітетами ряду країн Ігор 1976, 1980, 1984 років, активізація комерціалізації і професіоналізації спорту, допуску до ОІ професіональних спортсменів у ряді видів спорту, різке загострення проблеми допінгу, ранньої спеціалізації в окремих видах спорту, розведення по роках проведення ОІ і зимових ОІ, розширення їх програм і збільшення кількості медалей.

Отже, цими проблемами й визначаються напрямки діяльності МОК на сучасному етапі розвитку олімпійського руху.

У 80-90 роки сформувалась принципово нова, активна позиція МОК. Якщо раніше ця організація прагнула забезпечити самостійність і авторитет міжнародного спортивного руху шляхом ізоляції його від зовнішнього світу і боротьби за збереження олімпійських традицій, то роки перебування на посаді президента МОК Х.А.Самаранча відрізняються прагненням поєднати ОС з політичними, економічними та іншими процесами і явищами, які відбуваються в світі.

Це виявилось в активізації і раціоналізації співпраці МОК не тільки з різними міжнародними і регіональними спортивними об'єднаннями, але і з державними і політичними діячами різних країн у підвищенні інтенсивності взаємодії НОКів з урядами своїх країн, що сприяло суттєвому зростанню авторитету спорту і підвищенню його ролі у суспільстві, сприяло розвитку матеріальної бази спорту.

У той же час слід відзначити і активну позицію МОК по відношенню до збереження Олімпійського руху, підвищення його авторитету і незалежності від

держав. МОК зумів досягнути поваги до себе з боку різних держав, навіть тих, які звикли вирішувати зовнішньо-політичні питання за допомогою сили.

Заслугує визнання цілеспрямована, послідовна діяльність МОК, обумовлена складними політичними проблемами, які виникали у 80-х роках у зв'язку з підготовкою і проведенням ОІ у Москві (1980), Лос-Анджелесі (1984) і Сеулі (1988). При цьому вдалося не тільки запобігти кризі Олімпійського руху, але суттєво підняти його авторитет на міжнародній арені.

Щодо до НОКів, які бойкотували Ігри в Сеулі, МОК прийняв санкції, позбавивши їх фінансової підтримки протягом поточного чотирьохріччя (Куба, КНДР, Ефіопія).

За останні роки міжнародному олімпійському руху вдалося створити навколо спроб бойкоту Ігор атмосферу крайньої непопулярності і одночасно забезпечити навколо Олімпіад такі обставини, які б не давали приводу до бойкоту.

1985-1986 рр. стали поворотними у відношенні МОКу до комерційного використання олімпійської символіки і ОІ.

З метою пошуку нових джерел фінансування і недопущення односторонньої фінансової залежності від телебачення МОК склав у 1985 році комерційну угоду з рекламною фірмою «Інтернешнл спорт енд лежер» (ІСЛ), розгорнувши міжнародну олімпійську комерційно-спонсорську програму під назвою ТОП.

У лютому 1985 р. Виконком МОК несподівано для багатьох прийняв рішення про допуск професійних спортсменів до ОІ 1988 р. У змаганнях з футболу, тенісу і Зхокею, яке викликало у світі бурну реакцію. Це рішення не було затверджене на сесії МОК в Берліні у 1985 р.

В жовтні 1985 р. в Лісабоні виконком МОК прийняв рішення про заміну правила 26 Хартії «Кодексом атлета», яке відкрило професіоналам дорогу на ОІ.

В жовтні 1986 року в Лозані відбулася 91 сесія МОК. Вона увійшла в історію олімпійського руху рішеннями про допуск професіоналів до Ігор, а також рішенням про зміну термінів проведення зимових ОІ та Ігор Олімпіад після 1992 р.

Безумовно, рішення МОК про розведення часу проведення Ігор Олімпіади та зимових ОІ має свої позитивні моменти. Воно дозволяє НОКам зняти напруженість в їх роботі, пов'язаній із підготовкою і відправкою команд на ОІ двічі на рік, а Зимові ігри вийшли з "тіні" Ігор Олімпіад і до них було прикуто більше уваги. Це призвело до модернізації програми Зимових Ігор.

93-тю сесію МОК, яка відбулася у канадському місті Калгарі напередодні зимових Ігор 1988 р., можна назвати антидопінговою. Х.А.Самаранч зажадав, щоб всі МСФ і НОК посилили заходи боротьби з допінгом. Керівники МОК вирішили не тільки застосовувати санкції до порушників, але й вести роз'яснювальну та виховну роботу серед спортсменів. На цій же сесії було прийнято рішення забезпечити рівність прав жінок і чоловіків в олімпійському русі.

Учасники 96-ї сесії МОК у 1990 р. Одноставно схвалили текст нової Олімпійської Хартії, робота над якою велася біля восьми років.

98-а сесія МОК в Альбервіллі підтвердила намір МОКу брати в учасників ОІ при допінг-контролі аналіз крові.

До основних напрямів діяльності МОК в останні роки слід віднести наступні:

- використання спорту і ОІ в політичних цілях;
- виявлення націоналістичних настроїв під час проведення найбільших міжнародних змагань, і, насамперед, ОІ;
- наявність расової дискримінації у спорті;
- використання окремими спортсменами заборонених препаратів і стимуляторів з метою підвищення рівня спортивних результатів;
- складання програми Ігор;
- залучення бізнесу у спорт і ОІ, надання їм рекламно-комерційних і розважальних функцій;
- допуск професіональних спортсменів на ОІ і втілення атрибутів професійного спорту в олімпійський рух – професіоналізація спорту і Ігор;
- демократизація МОК і міжнародного олімпійського руху
- необ'єктивність суддівства олімпійських та інших міжнародних змагань та інше.

2. Комерціалізація олімпійського спорту

«Комерціалізація олімпійського спорту» відображає сукупність відносин між учасниками олімпійського руху і представниками бізнесу, засобами масової інформації з приводу використання олімпійського спорту в цілях найбільш повної реалізації економічних інтересів сторін.

Наприкінці ХХ століття економічне середовище, в якому розвивався олімпійський рух, зазнало істотних змін. У більшості країн сформувалися економічні системи ринкового типу, орієнтовані на максимальне задоволення запитів споживачів. суттєво розширилася сфера послуг, до якої належить і спорт. Виник світовий ринок спортивно-видовищних послуг і зросли вимоги до їхньої якості з боку глядачів. У таких умовах Міжнародний олімпійський комітет зіткнувся з серйозними фінансовими проблемами, що, на думку фахівців, стало загрозою існуванню самого олімпійського руху. На думку Р. Паунда, який багато років обіймав пост віце-президента МОК, основною причиною цього була неефективна економічна модель, що використовувалася в олімпійському русі.

Активне зближення олімпійського руху з діловим світом призвело до виникнення явища, що отримало назву комерціалізації олімпійського спорту.

Необхідно підкреслити, що такі стосунки виникають як результат взаємного руху олімпійського спорту і бізнесу назустріч один одному. Як свідчить аналіз діяльності МОК, національних олімпійських комітетів, міжнародних спортивних федерацій та інших структур олімпійського спорту, найефективнішим інструментом їх адаптації до ринкових умов виступає маркетинг. Економічна діяльність в олімпійському русі сьогодні безпосередньо пов'язана з маркетингом і неможлива без нього.

Маркетинг в олімпійському спорті є стратегією і тактикою поведінки учасників і насамперед організаційних структур олімпійського руху в ринковому середовищі, а також сукупність управлінських технологій, що

дозволяють забезпечувати здійснення комерційної діяльності з урахуванням інтересів олімпійського спорту.

Своєю чергою Олімпійський рух має можливості розвитку шляхом використання олімпійського маркетингу. Розвиток маркетингових аспектів набуває особливої актуальності у зв'язку з їх винятковою значущістю для підвищення прибутковості й забезпечення фінансової незалежності від зовнішніх чинників. Крім того, завдяки своїй маркетинговій діяльності, олімпійський рух здатний формувати і підтримувати високий імідж Олімпізму, що є найважливішим нематеріальним активом Міжнародного олімпійського комітету.

На сучасному етапі розвитку спорту олімпійський рух є однією зі сфер застосування некомерційного маркетингу, яка динамічно розвивається. Для досягнення якісно нового рівня розвитку олімпійський рух потребує аналізу накопичених власних знань, а також залучення таких знань із суміжних сфер діяльності. Вдосконалення олімпійського маркетингу МОК розглядається як пріоритетний напрям розвитку олімпійського руху.

Безмежна і безконтрольна комерціалізація ігор не дозволяє по справжньому підносити спорт, оскільки вони перекручують його вартості.

Негативні сторони комерціалізації:

- зміна цінностей – цінність спортивної діяльності починає вимірюватись не участю спортсмена в Олімпійських іграх а тим прибутком, який він може з цього отримати; Змагання почали вважати продуктом, який треба реалізувати.
- трансформація окремих видів спорту, їх правил. Види спорту потрапляють в залежність від зовнішніх джерел фінансування (телебачення). На вимогу телебачення тривалість зимових Олімпійських Ігор була збільшена з 12 до 16 днів, розклад змагань (особливо фіналів) планується в години, зручні для телебачення;
- стає важко відстоювати фінансування спорту з боку держави (він сам на себе заробляє);
- дискримінація окремих видів спорту, перевага надається видовищним;
- зменшується зацікавленість населення і молоді тими видами спорту, які обділені увагою телебачення і ЗМІ;
- формується вузьке коло спортивної еліти; Спортивні федерації почали акцентувати більше уваги на кваліфікованих спортсменів, які мають показувати високий результат на комерційних змаганнях ніж на дитячо-юнацький спорт;
- розширення сфери впливу спонсорів на спорт – спонсори мають вплив на організацію змагань, виставляють свої умови;
- зростає значення досягнення найвищого результату за для отримання матеріальної вигоди. Що в свою чергу веде до порушень моралі (допінг);
- надмірні фізичні і психологічні навантаження спортсменів, через щільний графік змагань. Тренування займає другорядне місце після змагальної діяльності.

Але навіть враховуючи ці факти, спорт самовдосконалюється, зростає його авторитет в сучасному світі: збільшується популяризація не лише відповідних змагань, а й виду спорту взагалі.

На етапі становлення сучасного олімпійського руху П'єр де Кубертен наголошував на забезпеченні незалежності олімпійського руху, захисті його від негативних факторів впливу, зокрема і економічних. Тому початковий етап характеризувався нерозвинутими відносинами олімпійського спорту з економічним середовищем. В ті часи олімпійський рух вимушений був задовольняти свої фінансові потреби за рахунок особистих коштів членів МОК, пожертв меценатів. До Першої світової війни всі члени МОК не лише самі оплачували всі свої видатки, а і вносили щорічний внесок у розмірі 25 швейцарських франків. Значна частина видатків покривалась за рахунок особистих коштів П'єра де Кубертена.

На сесії МОК у 1922 р.(Париж) річний внесок членів МОК виріс до 50 франків. Кошти в касу МОК почали вносити НОКи і МСФ.

Поява представників бізнесу серед ділових партнерів МОК в ті часи було виключенням з правил і не впливало на його фінансовий стан. Єдиним реальним спонсором тих часів була компанія «Кодак».

В підготовці 5 ігор Олімпіади в Стокгольмі (1912) брали участь 10 шведських компаній. Ще більше спонсорів було на іграх в Антверпені (1920). В офіційній програмі тих ігор було стільки реклами, що читачі не знаходили інформацію про змагання.

Ринкові відносини почали загрожувати Олімпізму, тому після ігор 8 Олімпіади в Парижі (1924) була заборонена реклама на спортивних аренах.

Система фінансування МОК базувалась на принципі: ніякі організації не мають отримувати прибутків від проведення О.І.

Становлення комерціалізації і маркетингу в олімпійському спорті можна вважати період 1930-1950 рр. Перша подія, що посприяла тому – це поява представників телебачення серед партнерів МОК. В 1936 р. була проведена перша трансляція XI ігор в Берліні (для мешканців Берліна і його околиць).

Друге – це продаж квитків. Організація перших післявоєнних ігор вимагала коштів. Продаж квитків на Ігри в Лондоні (1948) не лише покрили видатки на проведення, а і приніс прибуток. Внаслідок чого були внесені зміни до олімпійської Хартії: «Всі прибутки, отримані від проведення ігор (після покриття видатків і відрахування в МОК) передаються у розпорядження НОК країни-господаря. Ці гроші мають використатись на розвиток олімпійського руху і аматорського спорту». Вперше була проголошена спроба фінансування Мок за рахунок Ігор. Було вирішено, що 3 % відрахувань від проведення ігор розподіляється між МОК і МСФ.

Третє – створення у складі організаційного комітету Ігор XV Олімпіади у Хельсинки (1952) спеціального комерційного відділу, зусиллями якого було залучено 11 спонсорів, які надали необхідні товари – від харчування спортсменів до квітів для переможців.

З розширенням масштабів Ігор зростало і зацікавлення представників бізнесу. Наприкінці ХХ ст.. виник світовий ринок спортивно-видовищних послуг і зросли вимоги до них з боку глядачів. Зросли видатки на проведення Ігор.

В 1980-х роках виникла стійка тенденція до використання олімпійського руху в системі світового ринку. Представники бізнесу почали використовувати олімпійський спорт для просування своїх товарів на ринок для чого вступили в

контакти з МОК, НОК, МСФ в якості спонсорів, постачальників. В цьому були зацікавлені і представники спортивного руху.

Вже за першої половини 80-х років у діяльності очолюваного Самаранчем Міжнародного олімпійського комітету почала чітко проявлятися принципово нова тенденція дедалі тіснішого зв'язку олімпійського руху з комерціалізацією та професіоналізацією олімпійського спорту. Президент Самаранч не один раз наголошував, що комерціалізація надає спортові велику допомогу, вона дуже йому потрібна, однак спорт мусить нею керувати. Відповідаючи на запитання американського журналу «Олімпієн» про те, чи не загрожують Олімпійським іграм масштаби комерціалізації, Самаранч відповів: «Ніколи не буває зайвих грошей. Важливо, щоб гроші, одержані за рахунок спорту, використовувалися на його благо. Ми вважаємо, що олімпійський рух має отримувати велику частку від продажу телевізійних прав.»

На початку 80-х років, коли МОК очолив Хуан-Антоніо Самаранч, розпочався активний пошук джерел фінансування. Насамперед було розв'язано проблему олімпійської рекламно-спонсорської діяльності, а також одержання доходів від іншої комерційної діяльності, не обмежуючись тільки продажем прав на телетрансляції, зокрема від реалізації монет, видавничої продукції тощо.

Міжнародна олімпійська програма під назвою "ТОП" дала змогу Міжнародному олімпійському комітету не лише координувати дії різних компаній – спонсорів міжнародних спортивних федерацій, національних олімпійських комітетів та оргкомітетів із проведення Олімпійських ігор, але й збільшити отримувані ними доходи внаслідок поліпшення організації такої справи. Програма «ТОП-1» (1986–1988 рр., Ігри в Калгарі та Сеулі) дала МОК 103 мільйони доларів, «ТОП-2» (1988–1992 рр., Ігри в Альбервілі та Барселоні) – 170 мільйонів доларів, «ТОП-3» (Ігри 1994 р. в Ліллекхамері та 1996 р. в Атланті) – близько 350 мільйонів доларів, ТОП-6 (2005-2008)- 866 млн.

Об'єктивну, на наш погляд, характеристику одного з найважливіших напрямів діяльності сьомого президента МОК дала швейцарська газета «Шпорт», назвавши Самаранча першим професіональним менеджером. Газета, зокрема, писала: «Самаранч усвідомив найважливіше: олімпійський рух має керуватися не політичними, а економічними механізмами. Довіряючи більше твердій валюті, ніж нетривкій більшості того або того політичного угруповання, він вдався до «розпродажу» Олімпійських ігор, олімпійського руху, символіки та атрибутики. Гасло Самаранча таке: не пливти за політичною течією, а керувати з позиції фінансової сили».

За періоду президентства Х.А.Самаранча стрімко зросли доходи Міжнародного олімпійського комітету та оргкомітетів Ігор від продажу прав на телевізійні трансляції олімпійських змагань. Якщо 1984 р. обсяги цих доходів сягали 287 мільйонів доларів (Ігри XXIII Олімпіади в Лос-Анджелесі) та 103 мільйонів (XIV зимові Олімпійські ігри в Сараєво), то надалі такі обсяги неодмінно зростали й сягнули 1992 р. 936 мільйонів доларів (Ігри XXV Олімпіади в Барселоні) та 292 мільйонів (XVI зимові Олімпійські ігри в Альбервілі), а 1998 р. – 509 мільйонів (XVIII зимові Олімпійські ігри в Нагано). Доходи МОК та оргкомітету Ігор XXVII Олімпіади в Сіднеї від продажу прав на телетрансляцію олімпійських змагань 2000 р. оцінювалися попередньо в 1

мільярд 100 мільйонів доларів США. Чимало діячів спорту та журналістів вважають, що теперішній союз телебачення та МОК – це предмет економіки та виживання Олімпійських ігор. Водночас альянс між телебаченням та Олімпійськими іграми – це передусім духовна сфера, що збагачує суспільство. Варто зазначити, що американська телекомпанія NBC, яка одержала право на трансляцію Ігор XXVII Олімпіади (2000) та XIX зимових Олімпійських ігор (2002), набагато розширює супроти минулого пропаганду олімпійських ідеалів у своїх передачах. Окрім загальної інформації про Олімпійські ігри та підготовку до них Сіднея і Солт-Лейк-Сіті, у програмах з'являється чимало сюжетів про видатних спортсменів-олімпійців. Про ефективність комерційних програм Міжнародного олімпійського комітету на чолі з Х.А.Самаранчем свідчить швидкий розвиток олімпійського маркетингу – як на міжнародному рівні, так і на рівні національних систем олімпійського маркетингу – як на міжнародному рівні, так і на рівні національних систем олімпійського спорту, допуск професіоналів до участі в Олімпійських іграх, інтенсивна комерціалізація різних видів олімпійського спорту, процес якої триває.

Відчутно зросли й надходження коштів на рахунок програми МОК «Олімпійська солідарність», через яку надається допомога національним олімпійським комітетам країн, що розвиваються, та іншим. У такий спосіб МОК одержав потужний важіль не тільки для розвитку олімпійського спорту в різних країнах, але й для тиску (в разі потреби) на деякі національні олімпійські комітети для здійснення потрібної МОК політики.

Підсумки Ігор XXIV Олімпіади, що відбулися 1988 р. в Сеулі, та ігор XXV Олімпіади (Барселона, 1992 р.) доволі переконливо продемонстрували життєвість позиції президента МОК Х.А.Самаранча, заснованої на широкій комерціалізації олімпійського спорту зі збереженням його гуманістичних та морально-етичних цінностей. Оргкомітети цих Ігор зробили все для того, аби процес комерціалізації олімпійського спорту, допуск професіоналів до участі в Олімпійських іграх та різко зрослі внаслідок цього доходи були використані на благо спорту, для поліпшення інфраструктури міст, які проводять Ігри, будівництва сучасних спортивних споруд, створення добрих умов для учасників Олімпійських ігор, підвищення якості суддівства, вдосконалення інформаційних систем тощо.

Однак поряд із позитивними набутками були, на жаль, і негативні наслідки. Одним із прикладів таких наслідків політики неконтрольованої комерціалізації спорту та Олімпійських ігор стала діяльність оргкомітету Ігор XXVI Олімпіади (Атланта, 1996 р.). Там переважало прагнення понад усе одержати максимально можливі прибутки в поєднанні з доволі вираженою самовпевненістю та безвідповідальністю організаторів Ігор, а також з обмеженням інтересів спортсменів – учасників цих Ігор. Невдалими виявився й вибір міста. До несприятливих кліматичних умов зі спекою та високою вологістю повітря за періоду проведення Ігор, складної криміногенної ситуації в Атланті додалися ще й незадовільні умови мешкання й харчування спортсменів-олімпійців, погане транспортне обслуговування тощо.

Сучасна комерційна діяльність МОК спрямована на досягнення таких цілей:

- забезпечення повної фінансової незалежності олімпійського руху та одержання засобами цього можливості надання допомоги у розвитку Олімпізму у світі;

- розробка довгострокової програми, яка може ґрунтуватися на успішній діяльності постійно діючих організаційних комітетів Олімпійських ігор, на протипагу відтворенню комерційних структур для кожних нових Олімпійських ігор;

- забезпечення справедливого розподілу прибутків у всіх галузях олімпійського руху між ОКОІ, національними олімпійськими комітетами та їх континентальними асоціаціями, міжнародними спортивними федераціями та іншими міжнародними спортивними організаціями, включаючи фінансову підтримку країнам, які розвиваються:

зменшення можливості "безконтрольної комерціалізації" олімпійського руху, скорочення кількості комерційних партнерів та контроль використання олімпійської символіки.

Досягнення вказаних цілей забезпечується шляхом реалізації низки маркетингових програм, до яких належать:

- програми ділового співробітництва з телевізійними компаніями на предмет продажу їм прав на здійснення трансляцій змагань Олімпійських ігор;

- рекламно-спонсорські програми (TOP Sponsor Programmes);

- ліцензійні програми (IOC Licensing);

- програми ділового співробітництва з постачальниками (IOC Suppliers);

- програми випуску олімпійських монет (IOC Coin Programmes);

- програми випуску олімпійських поштових марок (Olympic Philatelic Programmes).

Реалізація вказаних програм приносить олімпійському руху постійно зростаючі прибутки

Комерціалізація олімпійського спорту за сучасних умов є невід'ємною характерною рисою міжнародного олімпійського руху та обов'язковою умовою його успішного розвитку. Вона закономірно породжена змістом діяльності у галузі олімпійського спорту та соціально-економічними умовами його функціонування.

В умовах систематичного зростання популярності олімпійських ігор у світі дедалі більше питань виникає довкола поняття олімпійського маркетингу і його економічної суті. Фахівці Міжнародного олімпійського руху розглядають олімпійський маркетинг як концепцію фінансово-економічної діяльності його учасників, спрямовану на залучення нових джерел фінансування.

Тобто маркетинг розглядається як сфера діяльності, що повинна забезпечити необхідний об'єм фінансування сектору спорту, який очолює Міжнародний олімпійський комітет (МОК).

На підставі основних завдань олімпійського руху «сприяти побудові кращого світу за допомогою виховання молоді засобами спорту без будь-якої дискримінації й у дусі дотримання принципів Олімпізму, що включає взаєморозуміння, дружбу, атмосферу солідарності і чесної гри», а також юридичного статусу Міжнародного олімпійського комітету, який є міжнародною неурядовою організацією і створений не для прибутку, необхідно розглядати олімпійський маркетинг як різновид некомерційного маркетингу.

Некомерційний маркетинг ґрунтується на теорії і методології класичного маркетингу. При цьому можна дати таке визначення некомерційного маркетингу: некомерційний маркетинг – це маркетингова діяльність державних організацій або громадських об'єднань, що спрямована на досягнення завдань, не пов'язаних безпосередньо із отриманням прибутку. При аналізі наявних даних (наприклад, продаж прав на телевізійну трансляцію зимових Олімпійських ігор, що відбулися 1998 року в Нагано, приніс олімпійському руху 513,5 млн американських доларів; 2002 року на зимових Олімпійських іграх в Солт-Лейк-Сіті прибуток зріс до 739 млн американських доларів, а 2006 р. на зимових Олімпійських іграх в Торіно – до 832 млн американських доларів), що свідчить про ефективність маркетингових програм.

Отже, на теперішній час олімпійський рух є одним з ефективних проєктів сучасності та таким, що динамічно розвивається. За останні 20 років в олімпійському русі чітко визначилася стратегічна лінія на досягнення позитивного економічного ефекту, що і стало поштовхом розквіту олімпійського маркетингу. Ліцензійні, спонсорські, монетні програми, продаж прав на телетрансляції Ігор та інші напрями маркетингової діяльності мають на меті отримання коштів, необхідних для поширення ідей олімпізму й фінансування розвитку олімпійського руху та популяризацію спорту вищих досягнень. Таким чином, некомерційний маркетинг містить як некомерційну складову, спрямовану на отримання соціального ефекту, так і комерційну, метою якої є досягнення економічного ефекту. Кінцевим результатом некомерційної діяльності є некомерційний продукт. У цьому випадку стосовно Олімпійських ігор – це організація та проведення спортивних змагань. Як результат, виникає соціальний ефект у вигляді єднання людей, прагнення до мирного співіснування, здорового способу життя шляхом залучення до занять спортом і таке інше. Кінцевим результатом комерційної діяльності є комерційний продукт (товар або послуга), реалізація якого супроводжується виникненням економічного ефекту (прибутку).

На підставі положень олімпійської хартії Національні олімпійські комітети повинні завжди зберігати свою автономію, не потрапляючи під будь-який економічний, політичний або релігійний тиск, який може завдати шкоди розвиткові олімпійської ідеї. Аналогічні завдання ставить перед собою і Міжнародний олімпійський комітет.

Маркетинг є основним інструментом, що дозволяє зберігати фінансову незалежність олімпійського руху як від впливу державних структур, так і приватного бізнесу.

Таким чином, основним завданням у цієї царини діяльності є вироблення оптимальної маркетингової політики, що дозволяє налагодити взаємовигідні стосунки з представниками обох з вище наведених сфер і отримувати достатні кошти для повномасштабного фінансування потреб Олімпійського руху за умови збереження власної незалежності. Одним зі своїх завдань олімпійський рух визначає широку популяризацію ідей та ідеалів олімпізму, пропаганду спорту й здорового способу життя, а також підвищення іміджу Олімпійських ігор. Прикладом конкретних кроків, що показують послідовне досягнення цієї мети, на наш погляд, може бути співпраця МОК з публічними безкоштовними

телевізійними каналами в усіх країнах світу, що дозволяє максимальній кількості глядачів стати свідками олімпійських подій.

Оцінюючи цю політику, слід вочевидь відзначити, що втрачаючи кошти від потенційно можливих контрактів з платними телевізійними каналами, Міжнародний олімпійський комітет розширює свою цільову аудиторію, піднімаючи при цьому прогнозований рейтинг показів майбутніх олімпійських подій і тим самим збільшує вартість контрактів, що укладаються з телеканалами, які працюють на безкоштовній основі.

Олімпійський рух має стратегічну настанову на довгострокову співпрацю зі своїми партнерами. Досягнення цієї мети дозволяє Міжнародному Олімпійському комітету і його національним агентам здійснювати середньострокове та довгострокове планування своєї діяльності, маючи точне уявлення про доступні фінансові ресурси. Повертаючись до першого і основного завдання руху – збереження незалежності – варто відзначити, що довгостроковий характер співпраці має безперечне значення для її вирішення. Отже, ми можемо говорити про формування в Олімпійському русі маркетингу взаємин, який визначається як встановлення і підтримка взаємин із найбільш значущими цільовими групами.

Рациональний розподіл отримуваних коштів між членами Міжнародної олімпійської системи (Міжнародний олімпійський комітет, національні олімпійські комітети, організаційні комітети Олімпійських ігор, міжнародні спортивні федерації) надзвичайно важливий для подальшого ефективного розвитку олімпійської ідеї. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває підтримка країн, що розвиваються. Останнє завдання, на наш погляд, може бути ще важливішим, якщо врахувати всесвітній характер прав, які пропонуються олімпійським партнерам, що має особливе значення при визначенні вартості контрактів, що укладаються в рамках олімпійського маркетингу.

3.Бойкоти Олімпійських ігор

Вперше заклик до бойкоту Олімпійських Ігор з політичних мотивів був в період підготовки до 4 Зимових Олімпійських ігор (Гармиш-Пантенкирхен) та XI Олімпіади (Берлін).

Рішення щодо проведення Ігор в столиці Німеччини було прийнято 1931р. до приходу нацистів до влади. У 1933р. на сесії МОК у Відні представник німецького уряду дав неправдиве підтвердження та обіцянку допустити спортсменів-євреїв до участі в Іграх. Але МОК знав про факти порушення Олімпійської хартії і створив спеціальну комісію для перевірки цих фактів, головою якої був Ейвері Брендедж. В США спортсмени-євреї публічно виступили проти проведення Ігор в Берліні. Незважаючи на всі перешкоди та виявленні порушення в 1935р. на сесії МОК в Осло було прийнято рішення проведення Ігор в Берліні.

У червні 1936р. в Парижі відбулась конференція захисту ідей олімпійського руху, учасники якої визнали проведення Ігор Олімпіади в Німеччині несумісними з принципами Олімпізму і закликали до проведення Народної Олімпіади в Барселоні.

У червні 1936р. в Барселону прибуло понад 20 команд з різних країн, але фашистське повстання в Іспанії завадило проведенню Народної олімпіади.

В 1956 р. Олімпійський комітет Швейцарії закликав національні олімпійські комітети не брати участі в Іграх у Мельбурні в 1956 р. на знак протесту проти уряду СРСР, який взяв участь у пригніченні угорського повстання. Швейцарію підтримали Нідерланди і Іспанія. Окрім того Ігри в Мельбурні бойкотували Ірак (через протест проти агресії Великобританії, Франції та Ізраїля проти Єгипту) та Китайська Народна Республіка через допуск на Ігри команди Тайваню, яка взяла участь у Іграх під назвою "Китай" (Китайська Народна Республіка припинила взаємодію з МОК до 1979 р.).

Низка арабських, африканських і деяких інших країн (Габон, Гамбія, Заір, Мадагаскар, Малаві, Танзанія, Центрально-африканська республіка) бойкотували Ігри 1976 р. в Монреалі. Причиною стало турне Ново Зеландських регбістів в Південно Африканську республіку, влада якої пропагувала політику апартеїду. Мотивуючи тим, що регбі не є олімпійським видом спорту і НОК Нової Зеландії не порушував Хартії, МОК не знайшов підстав для виключення Нової Зеландії і її спортсменів з Олімпійського руху. До бойкоту приєднались ще 18 країн, які вже прибули в Монреаль (Алжир, Ірак, Камерун, Нігерія, Туніс, Ефіопія тощо). У зв'язку з цим кількість країн учасниць скоротилась до 28.

Відмовились від участі в Іграх Олімпіади в Монреалі і республіка Китай (з острова Тайвань), тому що МОК не дозволив їм виходити під назвою «Китай».

Найбільшими за своїми масштабами були бойкоти Ігор XXII Олімпіади (Москва) і XXIII (Лос Анджелес, 1984). Через вторгнення у 1979 р. СРСР в Афганістан 30 країн бойкотували ігри в Москві (ініціювала бойкот влада США, яку підтримали ФРГ, Японія, Норвегія, Канада, КНР, Іран, Аргентина, Пакістан, Мароко, Єгипет, Чілі, Урагвай, Туніс). У відповідь СРСР ініціювала бойкот ігор в Лос-Анджелесі, який підтримали соціалістичні країни (Болгарія, Угорщина, В'єтнам, ГДР, Куба, Монголія, Польща, Чехословаччина) та країни, які залежали від СРСР (Афганістан, Лаос, Ефіопія, Ангола). Великі зусилля довелось прикласти Майклу Морісу Кіланіну (Москва) і Хуану Антоніо Самаранчу (Лос-Анджелес) для проведення Ігор і порятунку олімпійського руху від розколу

Ігри XXIV Олімпіади в Сеулі 1988 р. бойкотували Корейська народна демократична республіка, Куба і Ефіопія. На момент обрання Сеулу містом-організатором 30 країн не мали дипломатичних відносин з Південною Кореєю.

Історія бойкотів Олімпійських ігор показала, що вони неефективні як інструмент вирішення політичних питань. Більш за все від бойкотів постраждали спортсмени, які 4 роки готувались (кубинські боксер не потрапили на ігри 1984 і 1988 рр.).

У зв'язку з бойкотами в МОК почали обговорювати можливі санкції щодо країн, які відмовились від участі в Олімпійських іграх. Але для цього не було юридичних підстав, оскільки запрошення надсилалось ОКОІ і НОКи мали право відмовитись. СРСР мотивував свою відмову ввід участі в іграх 1984 р. тим, що не мав впевненості у безпеці членів радянської збірної на території США.

МОК прийняв рішення, що відтепер запрошення будуть надсилатися безпосередньо МОК.

Напередодні Ігор XXIX Олімпіади в Пекіні була зроблена спроба закликати ряд країн до бойкоту. Не всі керівники країн хотіли, щоб Китай використовував ігри як арену для демонстрації своїх досягнень і високих темпів розвитку у всіх сферах життя, зокрема економічній. Центром такої компанії стало США. До цієї діяльності були залучені політики, діячі культури, єврейська спільнота, які порівнювали Китай з нацистською Німеччиною. Із закликом бойкотувати Ігри виступив голова Європарламенту Ганс-Герт Петерінг, президент Франції Ніколя Саркозі.

Під час проведення естафети олімпійського вогню, на деяких етапах були зроблені спроби зірвати її, погасити вогонь. Паралельно ряд організацій чинили тиск на президента МОК (Жак Рогге), який на їх думку не реагував на справи в Китаї. Але все припинилось, коли прес секретар Білого дому повідомив, що Джордж Буш буде присутній на церемонії відкриття Ігор.

4. Боротьба з апартеїдом в спорті

Прояви расизму мали місце ще на III Іграх Олімпіади у Сент-Луїсі, коли організатори ввели в програму «антропологічні дні», виділивши два дні на змагання серед індіанців, філіппінців, афро-американців і інших «кольорових» спортсменів, яких організатори Ігор віднесли до «нецивілізованих» народів і запропонували їм змагатись в Лозанні окремо.

Цей факт дуже різко прокоментував П'єр де Кубертен : «Для чого було це все організувати, якщо расисти, людоненавистники, плантатори плюють на нас і вводять на Олімпіадах «антропологічні дні» Американці оплювали велику ідею. Як вам не соромно?»

Ще одним проявом расизму стала дискваліфікація американського спортсмена , індіанця за походженням, Джеймса Торпа на Іграх V Олімпіади в Стокгольмі (1912), який з великою перевагою переміг у легкоатлетичному п'ятиборстві і десятиборстві. У 1913 р. його позбавили нагород через расистські причини, прикриваючись боротьбою з професіоналізмом. Лише у 1973 р. (через 60 років після дискваліфікації і 20 років після смерті) видатний спортсмен був визнаний як спортсмен-аматор Аматорською легкоатлетичною спілкою США і йому повернули його звання чемпіона.

З серйозною та складною проблемою довелося зіткнутися МОК на чолі з Е. Брендеджем, яка була пов'язана з протистоянням апартеїду, який від 1948 р. став основою державної політики в Південно-Африканському Союзі (з 1961 р. – Південно-Африканська Республіка). Організація об'єднаних націй (ООН) визначила **апартеїд як систему узаконеної расової сегрегації та дискримінації з метою встановлення та підтримки панування однієї расової групи.** В ПАС-ПАР апартеїд становив собою пригнічення білою меншістю чорної більшості населення цієї країни та проявлявся там практично в усіх сферах життя, зокрема й у спорті. У 50-ті роках на державному рівні у ПАР були визначені основні принципи розвитку спортивного руху в країні:

- спортивний рух білого і кольорового населення ПАР організується окремо, а міжрасові змагання в межах країни заборонені;

- спортивні організації кольорового населення ПАР повинні бути позбавлені можливості отримати міжнародне визнання, кольорові спортсмени не можуть нарівні з білими брати участь у найбільших міжнародних змаганнях.

Передусім там не допускалися темношкірі спортсмени до спільної з білими спортивної діяльності, а відтак представники корінного населення Південної Африки були позбавлені можливості виступати на Олімпійських іграх та брати участь в інших міжнародних змаганнях.

На Олімпійських іграх Південну Африку репрезентували тільки білі спортсмени.

З отриманням африканськими країнами незалежності, політика апартеїду почала викликати шалений протест не тільки в країнах Африки, але й в усьому світі. Першим реальним кроком у боротьбі з апартеїдом у спорті стало виключення у 1956 році Південно-африканської федерації настільного тенісу з Міжнародної федерації настільного тенісу. У 1961 р. ФІФА вилучила із своїх рядів Південно-африканську футбольну федерацію.

Проблема расової дискримінації спортсменів у Південній Африці вперше обговорювалася на 56-й (55-й) сесії МОК (Мюнхен, 1959 р.). Підбиваючи підсумки дискусії, президент МОК Е. Брендедж наголосив на потребі якнайшвидшого розв'язання цієї винятково складної проблеми. На 62-й (63-й) сесії МОК (Інсбрук, січень 1964 р.) з ініціативи олімпійських комітетів СРСР та інших країн було винесено ухвалу про відмову спортсменам ПАР в участі в Іграх XVIII Олімпіади в Токіо, оскільки діяльність НОК цієї країни не відповідає духові Олімпізму та ідеалам олімпійського руху. Однак після того, як на 65-й (64-й) сесії МОК (Рим, 1966) представники НОК ПАР повідомили, що уряд їхньої країни дав згоду на комплектування змішаної команди з білих і чорних спортсменів, МОК на 66-й (65-й) сесії (Гренобль, лютий 1968 р.), заслухавши звіт комісії з проблеми ПАР та після тривалої дискусії, виніс ухвалу допустити «змішану» команду ПАР до Ігор XIX Олімпіади 1968 р. в Мехіко. З цієї причини, що така ухвала МОК зумовила різку негативну реакцію багатьох країн (до того ж не лише африканських, а також низки країн «третього світу»), на надзвичайному засіданні Виконкому МОК, що відбулося в Лозанні, ухвала 66-ї (65-ї) сесії МОК була скасована, а запрошення Національному олімпійському комітетові ПАР взяти участь в Іграх анульовано.

Прагнучи зберегти в олімпійській спільноті ПАР як країну-ветерана сучасного олімпійського руху (спортсмени з Південної Африки вперше взяли участь в олімпійських змаганнях ще 1904 р. на Іграх III Олімпіади в Сент-Луїсі), президент МОК Ейвері Брендедж (до речі, давній приятель Реджинальда Хоні – члена МОК для Південної Африки, обраного до складу цього комітету ще 1946 р.) багато разів намагався дібрати аргументи для заперечень доказів країн Африки. Погрожування цих країн бойкотувати Ігри XVIII Олімпіади в Токіо (1964) та Ігри XIX Олімпіади в Мехіко (1968) в тому разі, коли в них візьмуть участь спортсмени расистської ПАР, Брендедж назвав відвертим шантажем. На 69-й (68-й) сесії МОК (Варшава, 1969 р.) була підтримана пропозиція низки національних олімпійських комітетів про виключення НОК ПАР із олімпійського руху. Питання про долю НОК ПАР знову гостро обговорювалося на наступній, 70-й (69-й) сесії МОК (Амстердам, 1970 р.). На

той час чимало міжнародних спортивних федерацій уже виключило відповідні національні федерації ПАР та разом із багатьма національними олімпійськими комітетами вимагали на підставі правил Олімпійської хартії виключити НОК ПАР із олімпійського руху. Пропозицію поставили на голосування і за його результатами (35 голосів членів МОК за виключення, 28 - проти, 3 - утрималося) Національний олімпійський комітет ПАР було виключено із олімпійського руху.

І хоча африканські країни й виграли справу в Брендеджа, проте ще довго не могли здолати апартеїду в ПАР.

1977 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Міжнародну декларацію проти апартеїду в спорті. Дії режиму ПАР, деяких МСФ, окремих спортсменів і тренерів, які підтримували спортивні контакти з ПАР, вимусили Генеральну Асамблею ООН **10 грудня 1985 р.** прийняти і відкрити для підписання й ратифікації **Міжнародну конвенцію проти апартеїду в спорті**, в якій відмічалось:

- апартеїд є злочином, порушенням принципу міжнародного права, мети і принципів Статуту ООН;

- апартеїд і надалі існує в спорті та суспільстві в цілому в ПАР, а так звані реформи не призвели до будь-яких суттєвих змін;

- необхідно забезпечити безумовну підтримку олімпійського принципу недопущення будь-якої дискримінації на базі расової, релігійної або політичної належності, єдиним критерієм повинні бути спортивні показники;

- необхідно забезпечити міжнародну узгодженість в області ізоляції расистського режиму ПАР у сфері міжнародного спорту.

Комісія ООН проти апартеїду в спорті протягом 1988-1991 р.р. провела велику роботу, скеровану на недопущення спортивних контактів з ПАР.

Демократичні процеси, які почалися в ПАР наприкінці 80-х років і були розвинені у 90-ті роки, дозволили президенту МОК Х.А.Самаранчу висловити припущення про можливість участі спортсменів ПАР в Іграх XXV Олімпіади в Барселоні. МОК висунув цілий ряд умов, виконання яких могло дозволити відновити ПАР в олімпійському русі.

Діяльність ООН з боротьби проти апартеїду і підтримані світовою громадськістю постійні зусилля МОК, МСФ і НОК більшості країн сприяли суттєвим змінам ситуації в ПАР.

97-а сесія МОК у літку 1991 р. у Бірмінгемі, після доповіді комісії «Апартеїд і олімпізм» доручила прийняття рішення про відновлення НОК ПАР виконкому і президенту МОК, які допустили спортсменів ПАР до ОІ 1992 р. в Барселоні.

В політичному відношенні увагу до ігор 1968 р. в Мехіко привернула акція протесту проти расизму в США, організована темношкірими спортсменами зі збірної США. Спочатку передбачалось, що темношкірі спортсмени США бойкотуватимуть ігри, але ця пропозиція не набрала належної кількості голосів. Темношкірі спринтери-переможці Томі Сміт і Джон Карлос під час виконання американського гімну опустили голови донизу і підняли вгору стиснуту в кулак руку в чорних рукавичках. Австралійський бігун Пітер Норман, який стояв поряд, приєднався до мовчазного протесту і вийшов з нашивкою «Олімпійського проекту за права людини». На наступний

день американських спортсменів виключили з олімпійської команди, а австралійцю заборонили два роки займатися спортом. Нікого з них більше не допустили до участі в олімпіаді, але вони стали героями.

Довелося президентові МОК Брендеджу займатися й «родезійським питанням». Воно розглядалося на 71-й сесії МОК (Люксембург, 1971 р.) та на нараді Виконкому МОК з національними олімпійськими комітетами. Незважаючи на те, що чимало олімпійських комітетів африканських країн виступило з протестом проти допуску до Ігор XX Олімпіади 1972 р. команди Родезії з причини політики расової дискримінації, що проводилася її урядом, сесія МОК винесла ухвалу про допущення команди цієї країни до Ігор-1972 у Мюнхені за умови, що спортсмени Родезії виступатимуть із колоніальним прапором та британським гімном (як це було 1964 р.). Проте вже в Мюнхені, на 73-й сесії МОК, «родезійське питання» постало знову, до того ж у дуже різкій формі. Африканські та деякі інші країни наново запротестували проти участі в Іграх команди Родезії. І хоча президент МОК Брендедж та голова оргкомітету Ігор Віллі Дауме виступили на підтримку спортсменів Родезії, сесія МОК, аби уникнути бойкотування Ігор африканськими країнами, винесла ухвалу усунути команду Родезії від участі в них (за це проголосувало 36 членів МОК, проти – 31, утрималося – 3). У зв'язку з цим Брендедж зазначив: «Політичний тиск на Олімпізм стає нестерпним». І хоча він розумів, що «жодна національна організація не в змозі активно протистояти урядові, якщо він спробує взяти на себе контроль над спортом, а також використовувати спорт як політичний інструмент», проте продовжував боротися за незалежність спорту від політики та вперто обстоював свої переконання, вірність яким промовисто характеризує його висловлювання 1964 р.: «Політики намагаються взяти гору над Олімпіадами, але МОК ніколи не дозволить їм цього зробити». Історики олімпійського руху та інші фахівці наголошують і на наполегливій боротьбі Брендеджа з проникненням націоналізму в олімпійський спорт. Зокрема він виступав проти системи підрахунку очок, набраних країнами в загальнонаціональному заліку на Олімпійських іграх. У резолюції ухваленій на 48-й (47-й) сесії МОК (Гельсінкі, липень 1952 р.), було висловлено занепокоєння у зв'язку з поширеною в усьому світі практикою підрахунку очок за країнами та публікації таких даних, бо це цілком суперечить правилам і духу Олімпійських ігор, які є змаганнями між окремими спортсменами, а не між націями.

На церемонії закриття Ігор XVI Олімпіади (Мельбурн, 8 грудня 1956 р.) 103 тисячі глядачів були здивовані, побачивши, як спортсмени виходили на арену стадіону «Крікет граунд» не окремими командами країн, а довільно – як хотіли та з ким хотіли. Цю ідею, що символізує дух дружби між народами, реалізовану президентом МОК Брендеджем, запропонував у листі на ім'я оргкомітету XVI Олімпійських ігор 17-річний китайський юнак, наголосивши: інтернаціоналізм вищий від націоналізму. Ультраконсерватор Брендедж, який упродовж всього свого життя був у полоні традицій, в Мельбурні багатьох здивував, прийнявши згадану пропозицію невідомого юнака та дозволивши змінити традиційну церемонію закриття Ігор.

5.Боротьба із застосуванням допінгу в спорті

Слово «допінг», що спочатку використовувалося для позначення напою, який південноафриканські племена використовували під час своїх релігійних ритуалів, в спорті стало застосовуватися з 1865 р. Вперше термін «допінг» застосували щодо спортсменів, які використовували стимулятори під час змагань з плавання, що проводилися в Амстердамі. Однак є дані (Хотц, 2003 р.), згідно з якими вже в першій половині XIX ст. наркотичні засоби давали коням, які брали участь в кінних перегонах в Англії.

Якщо звернутися до історії поширення допінгу в спорті, слід згадати про застосування різних стимулюючих речовин спортсменами, які брали участь в давньогрецьких Олімпійських іграх.

В період стародавніх Олімпійських ігор атлети використовувати насіння кунжуту, деякі види психотропних грибів (настоянки з мухомора і ін.). Деякі з них вживали вино з неймовірною кількістю ягнятини, часник, ковтали перед іграми баранячі яєчка, які були джерелом допінгу під назвою тестостерон.

Початок розвитку сучасного професійного спорту в XIX в. було пов'язано з використанням таких стимуляторів, як кофеїн, кокаїн, кодеїн і стрихнін. Деякі спортсмени тоді дуже любили використовувати в якості допінгу кофеїн або вино, збагачене кокаїном. активно стали вживати допінг і на сучасних Олімпійських іграх. Наприклад, на Олімпійських іграх в Сент-Луїсі (США, 1904 р.) марафонця Т. Хікса лікарі ледве врятували, оскільки він прийняв занадто велику дозу бренді з додаванням кокаїну і стрихніну. Однак в ті часи це ще не вважалося порушенням норм моралі і права.

У 1886 р. на змаганнях з велосипедного спорту була зафіксована перша смерть одного з учасників – англійця Лінтона через застосування допінгу під час гонки по маршруту Париж-Бордо.

Першою міжнародною федерацією, яка стала активно боротися з використанням допінгу, стала Міжнародна федерація легкої атлетики. Ще в 1928 р. вона заборонила використання стимуляторів. Інші федерації наслідували її приклад. Однак до серйозних результатів це не призвело, оскільки була відсутня система контролю за застосуванням допінгу.

Широкого поширення набуло застосування спортсменами різних стимулюючих препаратів на Олімпійських іграх на початку XX ст. На зимових Олімпійських іграх 1952 р. були відзначені випадки використання фенаміну ковзанярями, яким було надано медичну допомогу. На Іграх 1956 р. аналогічний випадок стався з велосипедистами. І тільки після загибелі під час змагань з велоспорту на Іграх XVII Олімпіади (Рим, 1960 р.) в результаті застосування фенаміну датського гонщика Курта Йенсена МОК розпочав боротьбу з допінгом.

Перші проби, покликані перевірити, чи не застосовували спортсмени заборонені стимулятори, були взяті в Токіо в 1964 р. на Іграх XVIII Олімпіади. Однак ще до цього проблема застосування допінгу привернула увагу Ради Європи: 21 західноєвропейська країна прийняла резолюцію проти використання в спорті допінгових речовин. У 1963 р. Рада Європи створила спеціальний комітет з боротьби із допінгом, діяльність якого, на жаль, виявилася неефективною.

На початку 60-х рр. антидопінгові ініціативи проявили уряди низки країн в співдружності із найбільшими міжнародними організаціями. У ці ж роки почали проводити тестування спортсменів на застосування стимуляторів, бета-блокаторів, наркотичних речовин та ін. Однак недосконалість методів контролю дозволяла спортсменам обходити тестування або спотворювати його результати. На Міжнародному конгресі спортивної медицини, що проходив в 1965 р. в Страсбурзі (Франція), було сформульовано, що допінг – це введення в організм людини будь-яким шляхом речовини, чужого цьому організму, або будь-якої фізіологічної субстанції в ненормальному кількості, або введення якого- або речовини неприродним шляхом, для того щоб штучно і нечесним шляхом підвищити результат спортсмена під час виступу в змаганнях. Федерація велосипедного спорту і Федерація футболу були першими міжнародними федераціями, які в 1966 р. офіційно ввели проби на допінг при проведенні своїх чемпіонатів світу. У наступному році МОК заснував Медичну комісію, прийняв визначення допінгу і випустив перший перелік заборонених препаратів.

У 1968 р. на X зимових Олімпійських іграх в Греноблі і на Іграх XIX Олімпіади в Мехіко Медична комісія МОК вперше застосувала широкий антидопінговий контроль, в ході якого перевірку на предмет виявлення застосування стимуляторів і наркотичних речовин пройшли понад 750 спортсменів. Жорсткість допінг-контролю на цих Іграх в певній мірі була стимульована смертю під час гонки «Тур де Франс» в 1967 р. англійського гонщика Томмі Сімсона, який зловживав допінговими засобами.

На Іграх Олімпіади 1972 р. в Мюнхені тестування спортсменів з метою виявлення застосування ними заборонених препаратів набуло характеру широкомасштабної акції. Проби були взяті більш ніж у 2 тис. учасників Ігор. Сім проб дали позитивний результат. Всі спортсмени, в тому числі четверо медалістів, були дискваліфіковані.

З того часу відбувається своєрідне протистояння між тими, хто розширює коло заборонених препаратів і методів, що належать до допінгових, і вишукує дієві способи їх виявлення в організмі спортсменів, і тими, хто розробляє нові різновиди допінгу одночасно з пошуком можливостей для їх маскуванню і спонукає спортсменів використовувати заборонені препарати і методи. Обидва ці антагоністичних напрямки нерідко збігаються в діяльності одних і тих самих лабораторій, покликаних боротися із застосуванням допінгу в спорті.

Проблема допінгу в спорті різко погіршилася після винаходу в 30-х рр. синтетичних чоловічих статевих гормонів та їх похідних – анаболічних стероїдів, які наприкінці 50-х – початку 60-х рр. набули поширення в американському спорті. У великій кількості публікацій препарати цього класу рекомендувалися спортсменам, що спеціалізуються в силових і швидкісно-силових видах спорту - важкій атлетиці, бодібілдингу, легкоатлетичних метаннях.

Рекламну кампанію серед спортсменів проводили також фармацевтичні фірми, які виробляли анаболічні стероїди, а лікарі виписували спортсменам рецепти, які передбачали застосування цих препаратів для покращення результатів. Ця діяльність переважно торкнулася США, але в подальшому стала

проникати в спорт інших країн, включаючи країни Східної Європи, де анаболіки стали широко використовуватися в кінці 60-х - початку 70-х рр.

Особливої популярності анаболічні стероїди набули в 70- 80-х рр., коли було доведено, що ці препарати є ефективним засобом стимуляції можливостей системи енергозабезпечення, активізації відновлювальних реакцій після великих тренувальних і змагальних навантажень. Це призвело до впровадження анаболічних стероїдів в практику підготовки велосипедистів, пловців, веслярів, ковзанярів. Поширення препаратів цього класу стимулювалося тим, що саме в цей період в переважній більшості видів спорту з'явилася тенденція до різкої інтенсифікації тренувального процесу. Велика кількість перемог на Олімпійських іграх і чемпіонатах світу, як і чимало встановлених феноменальних світових рекордів тих років, мали анаболічне походження.

В першу чергу, це стосувалося спортсменів НДР, досягнення яких стали пов'язувати не тільки з ефективною системою підготовки, а й із застосуванням анаболічних стероїдів. Однак документальне підтвердження цьому було отримано лише після об'єднання Німеччини на початку 90-х рр., коли відкрився доступ до архівів спортивних, наукових і медичних установ і були порушені судові позови проти колишніх тренерів, лікарів і спортивних чиновників у зв'язку з важкими наслідками для здоров'я колишніх спортсменок, викликаними незаконним застосуванням анаболічних стероїдів. Тоді ж стали відомі і схеми застосування препаратів і добові дози. Наприклад, спортсменкам приписувалося застосування 35 і більше міліграм тестостерона на день, тобто в 70 разів більше, ніж виробляється організмом (близько 0,5 міліграм).

До середини 70-х рр. були розроблені методи, що дозволяли виявляти використання спортсменами анаболічних стероїдів. У 1975 р. МОК додає анаболічні стероїди в Список заборонених речовин. Обстеження, проведені на Олімпійських іграх 1976 р., виявили наявність заборонених засобів в пробах 11 учасників цих змагань. У восьми випадках спортсмени застосовували анаболічні стероїди.

Проте включення анаболіків в список заборонених речовин не вирішило проблеми, оскільки ці речовини вже дуже глибоко проникли в спорт. Почалася активна боротьба між Медичною комісією МОК, яка прагнула виявити порушників, і самими порушниками, які розробляли способи відходу від допінг-контролю, використання різних засобів, що маскують застосування анаболіків.

Заборона анаболічних стероїдів і жорсткі покарання за їх застосування стимулювали пошук, синтез і впровадження в практику спорту інших гормональних препаратів. Серед них найбільш сильнодіючим виявився соматотропний гормон (гормон росту), який, за неофіційними даними, вперше набув широкого поширення в спорті НДР. На початку 80-х рр. Медична комісія МОК зіткнулася з проблемою використання спортсменами таких препаратів, як бета-адреноблокатори (речовини, що активно впливають на периферичну нервову систему і гемодинаміку) і діуретики (засоби, що сприяють зниженню маси тіла і виведенню з організму слідів застосування тих чи інших допінгових засобів). В результаті, після Ігор XXIII Олімпіади 1984 р. в Лос-Анджелесі, ці речовини були включені до Списку заборонених препаратів.

Досить складною (з точки зору виявлення фактів застосування) виявилася проблема контролю на кров'яний допінг, використання якого набуло поширення в 60-70 роки у видах спорту, пов'язаних з проявом витривалості до тривалої роботи. Експериментально встановлено, що застосування кров'яного допінгу (гемотрансфузія, аутогемотрансфузія) значно підвищувала вміст гемоглобіну в крові, сприяючи суттєвому збільшенню можливостей киснево-транспортної системи та підвищення витривалості спортсмена в умовах тривалої роботи. У 1986 р. після введення МОК заборони на використання кров'яного допінгу в спорті, проблема ще більше загострилася. По-перше, через відсутність надійної системи контролю, а по-друге, у зв'язку з впровадженням в спорт гормональних препаратів еритропоетину, які з'явилися свого роду аналогами кров'яного допінгу.

Заборона в 1990 р. застосування еритропоетину проблеми не усунула, тому що не було надійних методів контролю за застосуванням цього препарату, і він широко застосовувався в видах спорту, що вимагають прояву витривалості в роботі аеробного характеру, аж до 2000 р.

Відомі й інші факти щодо винайдення і розповсюдження допінгу. Так, вперше анаболічні стероїди були виділені, а потім і синтезовані югославським хіміком Леопольдом Ружичкой у 1935 р. Під час війни з'явилося таке поняття як «легальний допінг» – різного роду стимулятори, що вживалися льотчиками, розвідниками-парашутистами, десантниками. У спортивній практиці препарат «діанабол» – перший із серії спеціально розроблених анаболічних стероїдів зі зниженою андрогенною активністю, був застосований американським лікарем Джоном Зіглером у 1958 р. З тих пір почалась нова ера у використанні допінгів – ера анаболічних стероїдів. Стероїди почали поширюватись подібно до епідемії.

У 1957 р. Американська медична асоціація встановила, що таблетки амфетаміну, які спочатку вживалися студентами перед складанням екзаменів, широко застосовувалися у спорті. Опитування тренерів і їх помічників (441 людина), проведене Американським коледжем спортивної медицини, показало, що 35 % опитаних мали особистий досвід в застосуванні бензидрину чи знали, як ним користуватися. За свідченнями австрійського лікаря Прокопа, в 1952 р. на Олімпійських іграх в Осло у роздягальні ковзанярів знайшли велику кількість шприців і ампул із залишками стимуляторів. У 1961 р. Італійська футбольна асоціація виявила, що 17 % гравців користувалися психотропними препаратами, а 94 % футболістів клубів вищої ліги застосовували ці засоби навіть під час тренувань.

Починаючи з 60-х рр. ХХ ст. питання про боротьбу з допінгом почали піднімати на багатьох наукових конгресах і симпозіумах. Цьому багато в чому сприяла проведена у Москві в 1962 р. сесія МОК, яка прийняла резолюцію, що закликала національні Олімпійські комітети і міжнародні спортивні федерації до активної боротьби із допінгом. У 1964 р. це питання обговорювалося на I Міжнародному конгресі спортивної науки в Токіо і на спеціальній конференції. Після цієї конференції Міжнародний олімпійський комітет створив комісію, однією із важливих функцій якої стала організація антидопінгового контролю.

В Італії, Франції, Бельгії були прийняті законопроекти, які передбачають судові розслідування і покарання осіб, які викриті у прийомі заборонених

фармакологічних препаратів у спорті. Відповідно до цих законопроектів великому грошовому штрафові і тюремному ув'язненню підлягають не тільки спортсмени, які прийняли допінг, але і ті, хто запропонував їм ці препарати: тренери, лікарі, масажисти, офіційні особи. Вперше в історії Олімпійських ігор антидопінговий контроль був проведений у 1968 р. у Греноблі і Мехіко. Вибіркова перевірка показала, що із 200 спортсменів, які не завершили дистанцію чи знаходились без свідомості, були і особи, що прийняли допінг. Виявлення допінгу призвело до позбавлення бронзової нагороди команди Швеції із сучасного п'ятиборства.

В 1965 р. у Страсбурзі відбулася I Міжнародна конференція Європейської ради з допінгам у спорті, де були класифіковані групи речовин, які діють на центральну нервову, серцево-судинну, дихальну та інші системи, а також методи визначення допінгу в біологічних рідинах (кров, сеча, слина). Проте перші ж спроби здійснити антидопінгові заходи показали, що насамперед необхідно дати чітке визначення терміну «допінг». У зв'язку з цим було запропоноване наступне формулювання: «Допінгом вважається прийом за призначенням чи використання здоровими особами сторонніх для організму речовин незалежно від способу їх введення чи фізіологічних речовин в аномальній кількості і аномальними методами виключно з метою штучного і несправедливого покращення досягнень у змаганнях. Різні методи психологічного впливу, які направлені на підвищення спортивних результатів, також необхідно вважати допінгом». Згадування про спеціальні психологічні методи було зроблене у зв'язку із фактами гіпнотичного впливу на австралійських плавців і англійських футболістів перед змаганнями. Трохи пізніше ця фраза була виключена із тексту, так як неможливо надати точні докази застосування гіпнозу. У тому ж 1965 році дане визначення було затверджено на I Європейському колоквиумі, а потім на конгресі спортивних лікарів у Барселоні.

У зв'язку із великими труднощами у розмежуванні між випадками використання стимулюючих засобів з лікувальною метою і застосування допінгів для покращення спортивних результатів на засіданні експертів Європейських країн у Мадриді в листопаді 1968 р. у вказаному вище формулюванні була прийнята наступна поправка: «Медикаментозне лікування, в результаті якого завдяки властивостям і дозуванню препарату фізична дієздатність збільшується вище норми, необхідно вважати допінгом, і воно не дає права на участь у змаганнях».

У 1994 р. були прийняті спеціальні медичні положення (Медичний кодекс Міжнародного олімпійського комітету), які є базовим документом при організації і проведенні антидопінгового контролю. Його положення в найбільш жорсткій формі представлені в Процедурних правилах допінгового контролю останнього Статуту ІААФ (Міжнародної любительської легкоатлетичної федерації) на 2000-2001 рр.

МОК і МСФ протягом десятків років ведуть боротьбу з застосуванням допінгу. У 1999 р. Було створено Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА) і затверджений Всесвітній антидопінговий Кодекс.

В 1999 р. Медичний кодекс МОК був змінений Антидопінговим кодексом олімпійського руху. Він вступив в силу 1 січня 2000 року. Цей кодекс містив

інформацію, що стосується встановлення факту застосування допінгу, наступного покарання, подачі апеляцій, акредитованих лабораторій, процедур тестування, класів заборонених речовин і методів, а також цілий ряд положень. 3-5 березня 2003 р. в Копенгагені відбулась Всесвітня конференція по допінгу у спорті, яка прийняла Всесвітній Антидопінговий Кодекс як основу для боротьби із допінгом у спорті. У 2021 р. набула чинності актуальна редакція Кодексу.

6. Олімпійський спорт і політика

В 1960-х роках МОК вирішив підвищити свій авторитет на міжнародній арені і з цією метою звернувся в Організацію Об'єднаних Націй. Саме у цей час ООН особливо почала цікавитися спортом у зв'язку з проблемою апартеїду.

Під натиском міжнародного співтовариства МОК заборонив Південній Африці приймати участь в олімпійських заходах починаючи з Ігор 1964 року в Токіо. Команда з Родезії, де в той час при владі перебував фашистський режим. Була відсторонена від Ігор 1972 року в Мюнхені, не дивлячись на те, що вже прибула до Німеччини. МСФ також довелося виключити ці країни зі своїх змагань. Деякі федерації, наприклад регбі і крикету, відмовлялися виключати їх, проте самі стали об'єктами різних бойкотів в ЗМІ.

Вища рада африканського спорту – орган, заснований 1965 року для організації перших Все африканських ігор і пов'язаний з деякими африканськими урядами, під приводом приїзду в Пд. Африку команди Нової Зеландії з регбі оголосив бойкот Іграм 1976 року в Монреалі, не дивлячись на те, що регбі не входило до програми Ігор. Наступного року ООН прийняла резолюцію проти апартеїду у спорті, яка у 1985 році стала Конвенцією¹. Лише після зміни політичного режиму Пд. Африка змогла повернутися в лоно Олімпійської системи – в 1992 році на іграх в Барселоні, через 25 років після виключення.

ООН втручається також у світову спортивну систему шляхом різних ембарго. Які вводяться в результаті конфліктів або громадянських війн. Одне з них, яке стосується колишньої Югославії, мало особливий вплив на олімпійську систему на початку 1990-х років. Резолюція Ради Безпеки №757 вперше згадала спорт в якості предмету санкцій і тим самим поставила під загрозу участь югославських спортсменів (головним чином із Сербії) в Іграх 1992 року в Барселоні.

МОК визнав НОК Словенії і Хорватії одразу ж, як тільки ці країни були визнані міжнародним співтовариством: участь в Іграх спортсменів із утворених держав не була проблемою з точки зору олімпійських і міжнародних порядків. Проте Іспанія, як член ООН. Почувала себе зобов'язаною відсторонити команду НОК Югославії від участі в Іграх наперекір усім правилам МОК. Що гарантують доступ до Ігор усім визнаним Нокам. Таким чином, через ООН все міжнародне співтовариство чинило тиск на МОК. Змусивши його виключити Югославію. МОК уже стикався з подібною проблемою. Яка вперше постала перед ним в 1976 році, коли влада Канади відмовило у можливості в'їжджати на територію країни тайванським спортсменам під приводом того, що Канада признавала лише Китайську Народну Республіку. Володіючи кращими дипломатичними навиками, ніж його попередник Кілланін, який у підсумку

погодився з рішенням Канади, тодішній президент МОК Самаранч знайшов компромісне рішення: югославські спортсмени виступали на Іграх як «незалежні» учасники, під Олімпійським прапором.

Це рішення було прийнято в результаті переговорів з ООН, які були проведені її колишнім співробітником, що згодом став радником президента МОК, ефіопом Фетру Кидане. Працюючи в минулому журналістом. Він дуже добре розумів функціонування як Олімпійської системи, так і ООН і став правою рукою Самаранча після Ігор в Барселоні. відповідаючи за зближення цих двох організацій. В 1993 році завдяки Кидане на 48-й Генеральній асамблеї ООН були розглянуті дві резолюції:

1. передбачалося створення Олімпійського перемир'я, беручи до уваги Ігри 1994 року в Ліллекхаммері;
2. пропонувалося оголосити 1994 рік Міжнародним роком спорту і Олімпійського ідеалу.

Обидві резолюції були прийняті одноголосно.

Члени ООН закликали утриматися від будь-яких військових дій протягом 15 днів Ігор і один тиждень до і після їх проведення. Подібні резолюції пропонуються з 1996 року усіма країнами, які організують літні чи зимові Ігри, і приймаються Генеральною Асамблеєю ООН осінню, безпосередньо перед кожними Іграми. Ці документи сьогодні є частиною символічної традиції олімпійських ігор.

Проте, ефективність цього механізму фактично ніколи не перевірялася. З 1994 року багато війн не припинялися на період Ігор. В тому числі і війни за участю військ країни, яка приймала Ігри. Наприклад італійська армія воювала в Іраку під час Ігор 2006 року в Турині; Росія підтримувала збройний конфлікт на сході України під час проведення Зимових ігор 2014 року в Сочі). Тим не менше, варто нагадати, що США не бомбардували Ірак під час Ігор 1998 року в Нагано, не дивлячись на те, що прес-секретар американського президента заявляв, що зовнішня політика США не приймає до уваги спортивні події.

Більше того, кожна наступна резолюція адресується до МОК і тим самим робить більш помітною його роль на міжнародній арені. Окрім того, за ініціативою уряду Греції, створив особливий фонд, розташований в Лозанні та Афінах, покликаний увічнити Олімпійське перемир'я. Його очолюють президент МОК та колишній міністр закордонних справ Греції, а керівництво здійснює посол Греції. МОК вважає цей комітет засобом розповсюдження ідеалів миру і підвищення міжнародного статусу Комітету.

Зблизившись з ООН. В 1990-х роках МОК підписав велику кількість угод про співпрацю з більшістю агентств ООН і з її дочірніми структурами, такими як Програма ООН з міжнародного контролю над наркотиками і попередженню злочинності (1995 р.), Всесвітня метеорологічна організація (1996 р.), Всесвітній банк (1996 р.), Програма розвитку ООН (1996 р.), Всесвітній поштовий союз (1997 р.), Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (1997 р.) та ін. Окрім того активна співпраця ведеться між МОК та Управлінням Верховного Комісара ООН по справах біженців, Міжнародним союзом електрозв'язку, Спільною програмою ООН з ВІЛ/СНІДу і т. д.

Невелика відстань, яка відділяє Лозанну, де розташовується МОК, від Женеви, де знаходиться європейська штаб-квартира ООН, беззаперечно, не останній фактор, який сприяє цій кількості підписаних угод.

Прапор ООН здіймається над олімпійськими стадіонами з Ігор 1998 року в Нагано. Президенти МОК двічі були запрошені на Генеральну Асамблею ООН – в 1995 р. (Самаранч) і 2002 р. (Рогге).

Наприкінці 2001 року, генеральний секретар ООН Кофі Аннан призначив спеціальним радником зі спорту задля розвитку і миру Адольфа Огі, який вийшов зі складу уряду Швейцарії наприкінці 2000 року. В європейській штаб-квартирі ООН в Женеві, виходячи із вкрай обмеженого бюджету, виділеного швейцарською Конфедерацією, Огі створив офіс і мобілізував різні компоненти системи ООН, об'єднавши їх у міжвідомчу групу зі спорту, яку очолив сумісно з директором Дитячого фонду ООН. В 2003 році Огі організував Перший міжнародний форум зі спорту задля розвитку і миру у швейцарській федеральній спортивній школі в Маколіне.

Наприкінці 2003 року Огі приймав участь в голосуванні на Генеральній Асамблеї ООН з приводу запропонованої Тунісом резолюції про економічний і соціальний розвиток засобами спорту. Як наслідок, 2005 рік було оголошено Міжнародним роком спорту, і в Маколіне відбувся Другий міжнародний форум зі спорту задля розвитку і миру. Адольф Огі пішов у відставку наприкінці 2007 року, після того як допоміг створити перше Управління зі спорту задля розвитку і миру у нью-йоркській штаб-квартирі ООН.

Таким чином спортивний рух досягнув політичного прогресу в межах ООН, на межі ХХ-ХХІ ст. В 1950-60-х рр. спорт належав головним чином до сфери діяльності ЮНЕСКО. оскільки він вважався частиною як культурного, так і фізичного виховання, яким і займається ця спеціалізована організація ООН, розташована в Парижі. Наприклад, в 1958 році. Вона схвалила створення Міжнародної ради зі спортивної науки і фізичного виховання. Як автономної організації, що об'єднала усі структури, спрямовані до співпраці в цій сфері.

Проте, лише після бойкотів групи африканських країн, викликаних расовим апартеїдом у Південно-Африканській республіці, на Іграх 1972 та 1976 років Генеральний директор ЮНЕСКО Амаду-Махтар М'Боу знову звернув увагу на спорт. В 1976 році в Парижі була організована Перша Міжнародна конференція міністрів і керівних працівників, відповідальних за фізичне виховання і спорт (МІНЕПС I). У 1978 році були створені Міжурядовий комітет з фізичного виховання і спорту, а для фінансового забезпечення його діяльності – Міжнародний фонд для розвитку фізичного виховання і спорту. Зрозуміло, що ЮНЕСКО позиціонувала себе як прямого конкурента МОК і Олімпійської хартії. За допомогою МСФ і їх президента, швейцарця Томаса Келлера МОК утримував удар, не дивлячись на вагомі політичні проблеми, в тому числі бойкоти Ігор в Монреалі (1976) і Москві (1980).

Президенту Самаранчу вдалося пом'якшити ситуацію, підписавши угоду про співпрацю спершу з Генеральним директором ЮНЕСКО Амаду-Махтар М'Боу, а згодом – з його прибічником Федеріко Майором, який був земляком і другом Самаранча. МІНЕПС II, яка відбулася в Москві в 1988 році, сприяла прийняттю спільної резолюції ЮНЕСКО та МОК з проблеми допінгу, яка загострилася після скандалу навколо Бена Джонсона на Іграх в Сеулі в тому ж

році. В 1989 році Генеральна конференція ЮНЕСКО прийняла три резолюції, пов'язані зі спортом: про боротьбу з допінгом, про захист універсальності Олімпійських ігор і про необхідність співпраці між керівництвом країн і спортивними організаціями. Прийняті до резолюції ООН про олімпійське перемир'я, резолюції ЮНЕСКО були свого роду, першим свідченням міжнародного визнання МОК.

Коли на початку 1990-х років спортом серйозно зацікавилася ООН, ЮНЕСКО в значній мірі відійшла на другий план. МІНЕПС III, яка відбулася в Пуанта-Дель-Есте (Уругвай) в 1999 році, була практично непомітною. В 2000 році новий Генеральний директор ЮНЕСКО Коїтіро Мацу ура, скоротив субсидії у спортивному секторі. І лише три роки по тому, у 2005 році, ЮНЕСКО знову проявила зацікавленість до цієї сфери, прийнявши Міжнародну конвенцію проти допінгу.

7. Проблеми участі країн-агресорів в Олімпійських іграх.

Перша світова війна - стала глобальним збройним конфліктом, який відбувався перш за все в Європі 1914-1918 роках. Війна велася між Троїстим союзом (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія) та Антантою (Росія, Англія, Франція). У ході війни до Троїстого союзу приєдналися Туреччина й Болгарія, до Антанти — Румунія і США. У грудні 1915 року Італія, що прагнула до панування в районі Адріатики, вийшла зі складу Троїстого союзу й перейшла на бік Антанти. У вир Великої війни було втягнуто 38 держав із населенням понад 1,5 млрд осіб.

Після Першої світової війни П'єр де Кубертен намагався захистити олімпійський рух від впливу політики, відзначаючи, що політичні проблеми не повинні бути перенесені в олімпійські зали. Однак чимало членів МОК - перш за все ті з них, які були громадянами держав-переможців наполягали на ізоляції країн колишнього Троїстого союзу. Німеччина як країна, що розв'язала Першу світову війну, не була допущена до Ігор Олімпіад 1920 року, як і її союзники Австрія, Угорщина, Болгарія і Туреччина. Збірна Німеччини отримала дозвіл на участь в Іграх IX Олімпіади аж 1928 року після пропуску Ігор Олімпіад 1920 року і 1924 року через 10 років ізоляції з боку олімпійської спільноти.

Ще більш тривалим і явним було ігнорування МОК Радянської Росії, а потім і Союзу Радянських Соціалістичних Республік, що утворився в 1922 році. Керівництво СРСР відповідало МОК взаємною неприязню з ідеологічних та політичних причин. Внаслідок цього СРСР аж до 1951 р. не були представлені в міжнародному олімпійському русі.

Нацистська Німеччина (також Третій Рейх нім. *Drittes Reich*, «Третя імперія») у 1933-1945 роках, за часів правління Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини на чолі з Адольфом Гітлером стала найбільш відчутною для сучасного світу країною-агресором. У 1933 р. президент Міжнародного олімпійського комітету Анрі де Байє-Латур офіційно звернувся до керівництва Німеччини з вимогою гарантувати дотримання Олімпійської хартії або відмовитися від проведення XI Ігор Олімпіад, які мали пройти в Берліні. Такі гарантії були дані: гітлерівці готові були обіцяти все що завгодно, аби не позбутися Олімпійських ігор, на які вони вельми і вельми

розраховували.

Проти проведення Ігор в Берліні виступили спортсмени-євреї в Сполучених Штатах Америки, а Любительська атлетична федерація США попередила, що відмовиться брати участь в Олімпійських іграх 1936 р., якщо в Німеччині не скасують заборону на участь в Іграх спортсменів-євреїв.

У червні 1936 р. в Парижі відбулася конференція в захист олімпійського руху. Учасники конференції визнали проведення Олімпійських ігор в країні, де панує нацистський режим, несумісним з принципами олімпізму і призвали організувати Народну олімпіаду в Барселоні (це місто в 1931 р. при виборах столиці Ігор XI Олімпіади зайняло друге місце услід за Берліном).

До Барселони в липні 1936 р. прибули команди спортсменів із понад 20 країн. Проте фашистський заколот, що почався в Іспанії 18 липня 1936 р., напередодні відкриття Народної олімпіади, не дав можливості провести її.

Ігри 1936 року таки відбулися в Берліні. Проте, події і факти, пов'язані з Олімпійськими іграми 1936 р., дії МОКу і його президента Байє-Латура відносно проведення цих Ігор в нацистській Німеччині і до теперішнього часу тлумачаться неоднозначно і служать предметом дискусій. Одні дослідники вважають, що рішення МОК, який все ж санкціонував проведення Ігор 1936 р. в Німеччині, сприяло торжеству безперервності Ігор і законності, оскільки Олімпійські ігри, не дивлячись ні на що, відбулися згідно з рішенням МОК. Інші вихваляють чітку організацію цих Ігор. Але треті абсолютно обгрунтовано заперечують, що все це разом узятє не може приховати того, що і IV зимові Олімпійські ігри в Гарміш-Партенкірхені і Ігри XI Олімпіади в Берліні перетворилися в руках Гітлера в засіб політичної гри.

Оскільки було немало тверджень того, що в нацистській Німеччині грубо порушувалися положення Олімпійської хартії, МОК в 1933 р. створив для перевірки цих фактів спеціальну комісію на чолі з президентом Олімпійського комітету США Ейвері Брендеджем. І хоча комісія МОК переконалася в наявності дискримінації спортсменів-євреїв в Німеччині, проте в опублікованому в пресі попередньому висновку комісії МОК висловлювалася думка, що Німеччина все ж зможе організувати і провести Олімпійські ігри.

На сесії Міжнародного олімпійського комітету, яка проходила в кінці лютого на початку березня 1935 р. в Осло, було прийнято рішення, що підтверджувало визначені раніше місця проведення IV зимових Олімпійських ігор і Ігор XI Олімпіади.

Роль президента Олімпійського комітету США Ейвері Брендеджа в описаних подіях укріпила його позиції в міжнародному спортивному русі. Коли в червні 1936 р. помер член МОК генерал Чарлз Шеррілл (США) та зі складу МОК виключили Ернста Джейка, що підтримував ідею бойкоту Олімпійських ігор, які проводилися в Німеччині, Ейвері Брендедж став явним претендентом на те, щоб приєднатися до єдиного члена Міжнародного олімпійського комітету для США Уільяму Гарленду, що залишився у той час. На сесії МОК, що відбулася під час Ігор XI Олімпіади в Берліні (1936 р.), Ейвері Брендедж був обраний до складу Міжнародного олімпійського комітету.

1 вересня 1939 р. агресією гітлерівської Німеччини проти Польщі почалася Друга світова війна, а 22 листопада 1939 р. Карл Рітгер фон Хальт повідомив президента МОК Анрі де Байє-Латура, що Німеччина відгукує свою заявку на

проведення V зимових Олімпійських ігор 1940 р. в Гарміш-Партенкірхені.

У липні 1940 р., коли Бельгія була вже окупована німецькими військами, Анрі де Байє-Латура в Брюсселі відвідав Карл Дієм, що виконував інструкції Йортфюрера Ганса фон Чаммер унд Остена, який отримав санкцію Гітлера на переговори з президентом Міжнародного олімпійського комітету про «реорганізацію» МОК. Після цих переговорів Карл Дієм відзначив в своєму щоденнику про слабкий опір Байє-Латура німецьким планам. Дієм стверджував, що цей план був схвалений Байє-Латуром, який знайшов його відмінним і лише вніс поправки до параграфа про членство в МОК, і що формулювання Байє-Латура будуть дуже корисні для подальших переговорів.

В той же час дослідники відзначають, що після окупації Бельгії гітлерівськими військами Байє-Латур не підтримував контактів з членами МОК, поклавши цю роботу на віце-президента МОК Едстрема, що знаходився в нейтральній Швеції. Таку поведінку Байє-Латура деякі автори інтерпретують як неприйняття ним націонал-соціалістів. У деяких роботах наголошується на тому, що син Байє-Латура став солдатом Вільної бельгійської армії. Не виключено, що участь сина в русі опору проти німецьких нацистів вельми ускладнило положення Байє-Латура, що знаходився в окупованому Брюсселі. 6 січня 1942 р. Анрі де Байє-Латур помер в Брюсселі.

Коли Байє-Латур раптово помер Ю.З. Едстрем, що знаходився в Стокгольмі, перейняв на себе виконання обов'язків президента МОК, а вже у 1946 році офіційно був обраний на цей пост.

Під час Другої світової війни Едстрем по суті був головною сполучною ланкою між членами МОК: йому вдавалося регулярно підтримувати контакти з 60 з 73 членів Міжнародного олімпійського комітету. Багато в чому саме завдяки Едстрему вдалося уберегти олімпійський рух від розколу у важкі військові роки і відродити діяльність МОК після закінчення Другої світової війни. Едстрем був противником будь-яких проявів націоналізму в олімпійському русі. Він навіть підняв питання про заміну статті 33 Олімпійських хартії і запропонував, щоб на церемонії відкриття Олімпійських ігор спортсмени марширували не в командах своїх країн, а по видах спорту. За тим же принципом (не по країнах, а по видах спорту) Едстрем пропонував розселити спортсменів в Олімпійському селищі. Проте ці пропозиції президента МОК не зустріли підтримки і не були реалізовані.

Після завершення Другої світової війни МОК ухвалив ще одне рішення політичного характеру. Німеччина та Японія – країни-агресори, винні в початку війни, не були допущені до участі в Іграх XIV Олімпіади 1948 року та V зимових Олімпійських Іграх 1948 року.

Історики олімпійського руху і інші фахівці, які вивчають його проблеми, відзначають, що Е. Брендедж наполегливо боровся проти проникнення націоналізму в олімпійський спорт. Він виступав проти системи підрахунку очків, набраних країнами в неофіційному загальнокомандному заліку на Олімпійських іграх. У резолюції, прийнятій на сесії МОК, яка проходила в липні 1952 р. в Хельсінкі, МОК висловив невдоволення у зв'язку з поширеною у всьому світі практикою підрахунку очків по країнах і публікацією цих даних, що повністю суперечить правилам і духу Олімпійських ігор, що є змаганнями між окремими спортсменами, а не між націями.

Однак всі спроби МОК утриматись від політизації олімпійського спорту зазнали невдач. Увесь період «Холодної війни» Його наступник Е. Брендедж, продовжив політику незалежної діяльності МОК від політичних і національних проблем що ускладнювало вирішення вельми гострих питань, обумовлених взаєминами між ФРН і НДР, Китайською Народною Республікою (КНР) і Китайською Республікою (на острові Тайвань), Республікою Корея (Південною Кореєю) і Корейською Народно-демократичною Республікою (Північною Кореєю), між державами з різними політичними системами, між економічно високорозвиненими країнами, що розвиваються, а також проблем, пов'язаних з подіями у Венгрії (1956 р.), апартеїдом в Південно-африканській Республіці і так далі.

25 грудня 1979 року так званий «обмежений контингент радянських військ» висадився в Афганістані на летовищах Кабула, Баграма і Кандагара. Приводом для вторгнення стало бажання тогочасного керівництва Кремля змінити очільника Афганістану – Аміна. Ця воєнна кампанія тривала сумарно 1 років. Ця подія сколихнула і так напружену ситуацію між країнами котрі роздирали повоєнні та ідеологічні кризи, що спричинило бойкот XXII Ігор Олімпіади 1980 року в Москві.

У заяві, зробленій після вторгнення, президент Картер засудив Радянський Союз, звинувативши його, зокрема у бажанні підпорядкувати незалежну ісламську державу і контролювати поставки близькосхідної нафти.

З метою посилити тиск на СРСР 21 березня 1980 року Картер закликав до бойкоту Олімпійських ігор, які мали проходити влітку в Москві. США підтримали 65 країн світу, включаючи Китай, Німеччину, Канаду і Японію. Деякі спортсмени з Великобританії, Франції та Греції приїхали на Ігри в індивідуальному порядку з дозволу своїх олімпійських комітетів. На церемонії відкриття і закриття Олімпіади 14 команд йшли не під національними прапорами, а під прапором Міжнародного Олімпійського комітету (МОК). При цьому на табличках, які несли перед прапорами у деяких з цих країн були написані не назви самих держав, а назви Національних олімпійських комітетів. При врученні медалей атлетам з цих країн звучали не національні гімни, а гімн МОК. Під національними прапорами з країн Західної Європи виступали лише команди Австрії, Греції, Мальти, Фінляндії та Швеції.

Щоб надати можливість спортсменам, які не взяли участь в XXII Літніх Олімпійських іграх, 16 липня, за 3 дні до відкриття московської Олімпіади, у Філадельфії стартували так звані «Олімпійські ігри бойкоту», в яких взяли участь атлети з 29 країн, що бойкотували ігри в Москві, у тому числі з США, Китаю, Канади, Єгипту, Таїланду, ФРН, Кенії, Судану.

У відповідь, в 1984 році СРСР та інші соціалістичні країни бойкотували Олімпійські ігри в Лос-Анжелесі і провели у Москві «Ігри доброї волі» як альтернативні змагання.

Початок війни в Україні 2022 року став наступним актом масової агресії та повномасштабної війни, яка стала загрозою вільному демократичному світу після 70 років відносно мирного світового порядку. Це поставило перед МОК чергову проблему участі спортсменів країни-агресора Росії та її співучасниці Білорусії в XXXIII Іграх Олімпіад 2024 року в Парижі.

Президент МОК Томас Бах на початку вторгнення притримувався нейтральної позиції. Так, пояснюючи продовження роботи росіян в МОК, він заявив, що згідно з міжнародним правом, покарання може поширюватися лише на тих, «хто відповідає за війну».

Також окреме відповідне роз'яснення щодо допуску до сесії МОК напередодні крайнього засідання надавала прес-служба організації, яким активно слугувала пропаганда. Зокрема, зазначалося, що «члени МОК не є представниками своєї країни для організації. Міжнародний олімпійський комітет обирає їх, як фізичних осіб, а потім делегує як послів МОК у спортивні організації своїх країн».

27 січня 2023 року очільник МОК Томас Бах заявив, що виступає за участь росіян та білорусів у Олімпіаді-2024, навіть попри погрози України бойкотувати Ігри.

Під час засідання МОК, 141-й сесії, 15 жовтня 2023 року, в індійському Мумбаї де й були прийняті зміни до Олімпійської Хартії, Томас Бах назвав правки до Олімпійської хартії кроком вперед щодо дотримання прав людини:

«Це великий крок щодо поваги прав людини в олімпійському русі. Цими змінами до Олімпійської хартії ми також посилаємо повідомлення усім причетним до олімпізму. Це знаменує собою важливу віху в роботі МОК у сфері прав людини».

Саме у контексті дотримання прав людини МОК рекомендував спортивним федераціям допустити російських та білоруських атлетів до змагань у нейтральному статусі. Однак, на початку лютого 2024 року на офіційних рівнях у США, Великій Британії та Франції прозвучали рішення щодо блокування участі російських і білоруських спортсменів на Олімпійських іграх у Парижі 2024 року.

1 лютого 2024 року у Міжнародному олімпійському комітеті заявили, що дотримуватимуться санкцій проти російських та білоруських спортсменів, що були затверджені в грудні 2022 року.

3 лютого 2024 року Польща та країни Балтії оприлюднили спільну заяву проти повернення росіян та білорусів на Олімпіаду. 7 лютого до них приєдналися п'ять скандинавських країн.

6 лютого 2024 року Верховна Рада звернулася до МОК з вимогою заборонити росіянам та білорусам виступати на Олімпіаді-2024.

10 лютого 2024 року у Великій Британії відбувся саміт 35 країн, які виступили за недопуск росіян до Олімпіади у 2024 році – їх підтримав під час виступу на зустрічі і Володимир Зеленський.

14 лютого 2024 року директор МОК Джеймс Маклауд написав листи до НОК 35 країн, які збираються вимагати відсторонення росіян і білорусів від змагань, щоб вони вплинули на рішення міністрів спорту

22 червня 2024 року Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) ухвалила резолюцію з рекомендацією МОК одобреною Томасом Бахом не допустити російських і білоруських атлетів на Олімпійські та Паралімпійські ігри в Парижі навіть під нейтральним прапором. Це рішення ухвалили 71 голосами «за» (4 «проти»).

Рекомендована література

Основна:

1. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях. Друге видання. – К.: Олімпійська література, 2011. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.
2. Булатова М.М. Олімпійський рух історія і сучасність : у 2 кн./М.М.Булатова, С.Н.Бубка, В.М.Платонов. – К., 2021.
3. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 1. – К. : Олімпійська література, 2016. – 128 с.
4. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 2. – К. : Олімпійська література, 2017. – 144 с.
5. Енциклопедія Олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонова. – Київ : Олімпійська література, 2005. – 464с. – ISBN 966-7133-71-0.
6. Лекції з дисципліни «Олімпійський спорт» (теми 1-10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/3uTT0sz>
7. Олімпійська Хартія (чинна з 17 липня 2020 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>.
8. Олімпійський рух в Україні : історія і сучасність / С.Н.Бубка, М.М.Булатова, В.М. Єрмолова, О.М.Вацеба та ін.; за заг.ред. С.Н.Бубки і М.М.Булатової. – Київ, 2021. – 304 с.
9. The Olympic Charter. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://olympics.com/ioc/olympic-charter>

Допоміжна:

1. Бріскін Ю. Проблеми реалізації олімпійської освіти в умовах загальноосвітніх навчальних закладів / Юрій Бріскін, Мар'ян Пітин // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 12, т. 1. – С. 13–17.
2. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях / М. М. Булатова. – Київ : Олімпійська література, 2009. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.
3. Нерода Н. В. Другий етап розвитку сучасного олімпійського руху за авторською комплексно-фактологічною періодизацією / Нерода Н. В., Бріскін Ю. А. // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2022. – № 7(2). – С. 296–302. <https://doi.org/10.26693/jmbs07.02.296>
4. Neroda N. Stages Of Development Of The Modern Olympic Movement In Accordance With The Author's Complex-Factual Periodization // Stan, Perspektywy I Rozwój Ratownictwa, Kultury Fizycznej I Sportu W XXI Wieku. – 2022, Bydgoszcz. – p. 199–213. – ISBN 978-83-65507-69-3.
5. The First Stage of Development of the Modern Olympic Movement According to the Author's Complex-factual Periodization / Yevhen Prystupa, Yuriy Briskin, Neonila Neroda, Alina Perederiy, Iryna Svistelnyk // The 7th International Conference of the Universitaria Consortium in Physical Education, Sport and Physiotherapy. – Iasi, Romania, 2021. – pp. 427-433.

Інформаційні ресурси інтернет:

1. Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та Зимових Олімпійських ігор.
2. Національний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.noc-ukr.org/>
3. Міжнародний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>
4. Олімпійська арена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olimparena.com.ua/>